

Biuletyn

Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego

KEYNES A WSPÓŁCZESNOŚĆ

Keynes a współczesność

Spis treści

Anna Kucharczyk	
Słowo wstępne	6
PRZYSZŁOŚĆ ŚWIATA WEDŁUG KEYNESA A WSPÓŁCZESNOŚĆ	
John Maynard Keynes	
Ekonomiczne perspektywy dla naszych wnuków (1930 r.)	7
Komentarze do tekstu	
Grzegorz W. Kołodko	11
Marcin Kula	14
Zbigniew Matkowski	15
Jerzy Osiatyński	15
Jan Toporowski	17
NAGRODA NOBLA W DZIEDZINIE EKONOMII 2020	
Elżbieta Mączyńska	
Ekonomiczny Nobel – podstawy, fakty, statystyki i kontrowersje	18
ECHA X KONGRESU EKONOMISTÓW POLSKICH	
Pokongresowa seria wydawnicza: Ekonomiści dla Rozwoju	
Monografia: Nauki ekonomiczne i wyzwania współczesności. Fundamentalne problemy w teorii i praktyce. Red. naukowa: Bogusław Fiedor, Marian Gorynia, Elżbieta Mączyńska	
	22
Monografia: Jednorodność czy pluralizm. Rozważania nad naturą nauk ekonomicznych i gospodarki. Red. naukowa: Bogusław Fiedor, Marian Gorynia, Łukasz Hardt	
	22
Ryszard Borowiecki, Barbara Siuta-Tokarska	
Nauka o zarządzaniu a idea zrównoważonego i trwałego rozwoju	23
Marian Gorynia, Katarzyna Mroczek-Dąbrowska, Anna Matysek-Jędrzych	
Ekonomiczne wyzwania Polski wobec brexitu	32
MISCELLANEA	
Leon Podkaminer	
Dług publiczny źródłem inflacji? Liczby tego nie potwierdzają	39
Stanisław Gomułka	
Czy Polska może być drugą Grecją?	42
Leszek Kucharski, Emilia Kwiatkowska, Eugeniusz Kwiatkowski	
Pandemia a zmiany zatrudnienia w Polsce	48
Elżbieta Mączyńska	
Świat do naprawy	51

NOMINACJE, NAGRODY

Roman Kisiel	
Doktorat Honoris Causa dla Profesora Jerzego Wilkina	55
Roman Kisiel	
Laudacja z okazji DHC dla Profesora Jerzego Wilkina	55
Ekonomiści rektorami	58
Nagroda PTE im. Prof. Edwarda Lipińskiego 2020 r. dla Jerzego Hausnera za książkę Społeczna	
czasoprzestrzeń gospodarowania. W kierunku ekonomii wartości	59
Jerzy Hausner	
Społeczna czasoprzestrzeń gospodarowania. W kierunku ekonomii wartości	60

OLIMPIADY EKONOMICZNE

Radosław Ślusarczyk	
Międzynarodowy sukces młodych polskich ekonomistów	62
Bogusław Fiedor	
Finał Międzynarodowej Olimpiady Ekonomicznej krajów Grupy Wyszehradzkiej	62
Radosław Ślusarczyk	
Kolejny międzynarodowy sukces młodych ekonomistów z Polski!	65
Olimpiada Wiedzy Ekonomicznej	65
Listy gratulacyjne dla Komitetu OWE	66

ZAPOWIEDZI WYDAWNICZE, WYBRANE KSIĄŻKI PTE, RECENZJE I PUBLIKACJE NADESŁANE

William Nordhaus	
Kasyno Klimatyczne. Ryzyko, niepewność i ekonomia globalnego ocieplenia	68
Publikacje noblistów z ekonomii wydane przez Polskie Towarzystwo Ekonomiczne	70
Elżbieta Mączyńska, Piotr Pysz	
Fragment Wstępu z monografii Społeczna Gospodarka Rynkowa i integracja europejska	
w czasach dziejowego przełomu	71
Publikacje Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego nt. Społecznej Gospodarki Rynkowej	75
Maciej Miszewski	
Edwina Bendyka Rzecz o upadku i przyszłości świata	76
Grzegorz W. Kołodko	
Od ekonomicznej teorii do politycznej praktyki	83
Iwona Jakubowska-Branicka	
Teoretyczne i prawne definicje mowy nienawiści. Granice wolności słowa	85
Juliusz Braun	
Kapitał społeczny w czasach wrogich plemion	86
Elżbieta Mączyńska	
Przedmowa do wydania polskiego książki Kaushika Basu, Republika przekonañ. Nowe podejście	
do ekonomicznej analizy prawa	86
Adam Kowalewski, Tadeusz Markowski, Przemysław Śleszyński	
Kryzys polskiej przestrzeni. Źródła, skutki i kierunki działań naprawczych	90
Piotr Żakowiecki, Monika Helak	
Usługi publiczne w kryzysie: pandemia w ochronie zdrowia	94
Publikacje nadesłane	95

KONFERENCJE, SEMINARIA, DEBATY

Debata (Po)pandemiczne trendy na rynku nieruchomości	101
Forum Ekonomiczne w Karpaczu	119
Szkoła Liderów Politycznych	119
Międzynarodowe seminarium Społeczna Gospodarka Rynkowa	119

Maria Urbaniec, Małgorzata Kosała	
10. Międzynarodowa Konferencja Naukowa z serii ENTRE pt. „Bezpieczeństwo finansowe i patriotyzm gospodarczy: rynki, przedsiębiorstwa, innowacje technologiczne”	120
Webinarium nt. „Jak pandemia SARS-CoV-2 zmienia rynek pracy? Krótko- i średniookresowy wpływ epidemii na zatrudnienie i świat pracy w Polsce i w Niemczech”	122
Spotkanie instytucji partnerskich Fundacji Konrada Adenauera (FKA) z nowym szefem	123
Seminarium „Pandemia COVID-19 a finanse publiczne i stabilizacja makroekonomiczna – czy potrzebna jest zmiana paradygmatów?”	123
Dariusz Zarzecki, Anna Rapacewicz	
Zarządzanie finansami w okresie pandemii. XXI Konferencja Zarządzanie Finansami	124
(Po)pandemiczne trendy	126
Inne debaty	126
PTE – INFORMACJE ZJAZDOWE I INNE	
Zjazd Oddziału PTE w Szczecinie	127
Barbara Kryk – nowa prezes w Oddziale PTE w Szczecinie	128
Wykaz patronatów udzielonych przez Polskie Towarzystwo Ekonomiczne w 2020 r.	129
WSPOMNIENIA	
Wspomnienia o Profesorze Kazimierzu Łaskim	
Jerzy Osiatyński	
Kazimierz Łaski (15.12.1921 – 20.10.2015)	130
Wywiad Grzegorza Konata z prof. Kazimierzem Łaskim z książki: Paradoxy ekonomii. Rozmowy z polskimi ekonomistami	132
Jan Toporowski	
Kazimierz Łaski and the scope and significance of the price mechanism	142
Jan Toporowski	
Kazimierz Łaski, 15 December 1921 to 20 October 2015	142
Jerzy Osiatyński	
Kazimierz Łaski. Kapitalizm z ludzką twarzą	143
Jerzy Osiatyński	
Kazimierz Łaski's Lectures in Macroeconomics under Financial Capitalism	143
Kazimierz Łaski	
Wykłady z makroekonomii. Gospodarka kapitalistyczna bez bezrobocia	144
Wspomnienia o Profesorze Leszku Kałkowskim	
Stanisław Belniak, Marek Bryx	
Leszek	149
Stanisław Owsiak, Andrzej Muszyński	
Profesor Leszek Tadeusz Kałkowski (1927–2020)	150
Z KART HISTORII	
Alojzy Czech	
Wacław Olszewicz (1888–1974) – zapomniany ekonomista	153
Z NASZYCH STARODRUKÓW	
Cecylia Walewska, Warunki bytu i pracy służby domowej w Polsce	163
KWESTIONARIUSZ EKONOMISTY	
Michał Moszyński	165

Ekonomiczne wyzwania Polski wobec brexitu^{**}

Brexit a procesy globalizacyjne w świecie

Decyzja Zjednoczonego Królestwa o opuszczeniu Unii Europejskiej była przełomowym momentem dla integracji europejskiej. Brytyjski elektorat zagłosował za opuszczeniem Unii Europejskiej większością 51,9%. Wynik referendum w sprawie brexitu zorganizowanego 23 czerwca 2016 r. zaskoczył wielu obserwatorów i zapoczątkował szereg prób przewidzenia, jakie będą związane z nim konsekwencje, zarówno dla gospodarki brytyjskiej, jak i europejskiej.

Brexit jest efektem słowotwórstwa dezintegracyjnego, które z jednej strony ma wypełnić zidentyfikowaną lukę semantyczną, z drugiej ma przyciągać uwagę. W przypadku słowa brexit doszło do złożenia dwóch anglojęzycznych słów: Britain oraz exit. Co ciekawe, według Oxford Dictionaries (<https://oxforddictionaries.com/definition/brexit>) słowo to powstało już w 2012 r. (początkowo jako brixit), a jego pierwowzorem było słowo grexit. Jak zatem rozumieć słowo brexit? Można tak, jak to zaproponowała Theresa May w wystąpieniu na zaledwie dwadzieścia dni po referendum: 'Brexit means Brexit'¹. W potocznym i wąskim rozumieniu tego słowa, brexit, używany jest dla określenia decyzji podjętej już w referendum i dla samego referendum. Nie jest to jednak rozumienie poprawne. Brexit bowiem nie jest jednorazowym wydarzeniem, ale długotrwałym procesem i tak też należy je postrzegać. Warto podkreślić, że określenie brexit funkcjonowało w sposób masowy w środkach społecznego przekazu na długo przed wspomnianym referendum, nie zostawiając niemalże miejsca

dla innego słowa – bremain, będącego złożeniem dwóch innych brytyjskich słów: Britain oraz remain (sugerującego pozostanie Wielkiej Brytanii w UE). W tym miejscu warto zapewne zadać pytanie, jaki był wpływ swoistej asymetrii w wykorzystywaniu obu terminów w okresie bezpośrednio poprzedzającym referendum na ostateczny jego wynik. Pytanie to, jakkolwiek ciekawe, wykracza znacznie poza ramy niniejszego opracowania.

W szerszym ujęciu brexit oznacza cały proces opuszczania przez Wielką Brytanię Unii Europejskiej, z uwzględnieniem wielowymiarowości potencjalnych konsekwencji tego procesu². Dotyka zatem nie tylko Wielkiej Brytanii jako kraju, w którym podjęto demokratyczną decyzję o opuszczeniu Unii Europejskiej, ale wszystkich innych krajów członkowskich UE w wymiarze makroekonomicznym, mikroekonomicznym, politycznym, społecznym, prawnym itd. W wymiarze makroekonomicznym brexit należy odnieść do konsekwencji wyjścia Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej w odniesieniu do pozycji gospodarczej tego kraju (mierzonej wzrostem PKB, dynamiką handlu zagranicznego, wartością waluty brytyjskiej itd.) oraz pozycji gospodarczej UE bez Wielkiej Brytanii jako kraju członkowskiego. Ujęcie mikroekonomiczne obejmuje zarówno poszczególne przedsiębiorstwa, jak i gospodarstwa domowe oraz indywidualnych pracowników w odniesieniu do tych jednostek, które funkcjonują na terenie Wielkiej Brytanii i z racji tego są w mniejszym bądź większym stopniu dotknięte decyzją o opuszczeniu UE, jak i te wszystkie, które w sposób pośredni odczują skutki decyzji podjętej w czerwcu 2016 r.

Czym jest i czym będzie brexit z perspektywy postępującej dotychczas globalizacji? Z punktu widzenia dłuższego okresu brexit daje się sprowadzić do epizodu, odstępstwa od ogólnej prawidłowości. Brexit jest przejawem negatywnego postrzegania globalizacji, a więc jego podstawową przesłankę stanowi odmienne od przyjętego zazwyczaj rozumienie sensu i efektów globalizacji. Brexit stanowi przykład nieracjonalnego, emocjonalnego podejścia do rachunku korzyści i kosztów globalizacji. Brexit jest wynikiem negocjowania pozytywnych *per saldo*

^{*} Prof. dr. hab. Marian Gorynia, dr. hab. Katarzyna Mroczek-Dąbrowska, prof. UEP, dr. Anna Matysek-Jędrzych, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu.

^{**} Artykuł przygotowano w ramach realizacji projektu badawczego Narodowego Centrum Nauki „Strategie firm polskich wobec wyjścia Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej”; numer 2017/27/B/HS4/00754; tekst ukaże się w monografii *Jednorodność czy pluralizm. Rozważania nad naturą nauk ekonomicznych i gospodarki*.

¹ A. Cowburn, *Theresa May says 'Brexit means Brexit' and there will be no attempt to remain inside the EU*. The Independent, 11 July, <http://www.independent.co.uk/news/uk/politics/theresa-may-brexit-means-brexit-conservative-leadership-no-attempt-remain-inside-eu-leave-europe-a7130596.html> (23.08.2016).

² T.R. Szymczyński, *Brexit a wyzwania identyfikacyjne w odniesieniu do procesu integracji europejskiej z perspektywy hermeneutycznej*, „Rocznik Integracji Europejskiej” 2016.

efektów globalizacji. Brexit jest także przykładem spojrzenia fragmentarycznego i egoistycznego, aczkolwiek niepodbudowanego racjonalnie, na interes grupowy jego zwolenników, niesłusznie przypisującego pozostawianiu we wspólnocie integracyjnej i udziałowi w procesach globalizacji, niemożliwość osiągnięcia celów rozwojowych kraju i zaspokojenia interesów narodowych.

Globalizację w sferze gospodarki można zdefiniować jako proces stopniowego zacierania się granic między poszczególnymi gospodarkami narodowymi, wyrażający się intensyfikacją międzynarodowych przepływów handlowych, zwiększoną migracją kapitału, ludzi i technologii³. W sensie ekonomicznym (od innych aspektów globalizacji w tym miejscu abstrahujemy) globalizację redukuje się niekiedy do wymiaru mikroekonomicznego, w którym główną rolę odgrywają zachowania korporacji międzynarodowych dążących do totalnej obecności na wszystkich (albo większości) rynkach oraz do daleko posuniętej standaryzacji działań na tych rynkach⁴. Wzrost zakresu i intensywności powiązań gospodarczych może odbywać się według dwóch modelowych rozwiązań: pierwsze polega na względnie równomiernym wzroście znaczenia współpracy międzynarodowej pomiędzy wszystkimi krajami (internacjonalizacja i globalizacja rozproszona/rozłożona równomiernie), drugie natomiast charakteryzuje się znacznym zróżnicowaniem znaczenia międzynarodowej współpracy gospodarczej z różnymi grupami krajów (regionalizacja). Regionalizacja może być więc rozumiana jako różnicowanie charakteru i intensywności współpracy gospodarczej w odniesieniu do różnych grup krajów wydzielonych według kryterium geograficznego ze skłonnością do koncentracji uwagi na jednej albo kilku grupach krajów.

Brexit jest jednym z wielu przykładów epizodów, które wpływały zarówno w przeszłości, jak i będą wpływać w przyszłości na ewolucję globalizacji. Kołodko⁵ pisze: „...w latach 1914–1988 wiele wskazywało na to, że globalizacja jest w odwrocie, podczas gdy były to przejściowe, aczkolwiek trwające aż trzy pokolenia frykcje w jej permanentnym parciu do przodu”. Inne możliwe i niedające się wykluczyć zakłócenia procesu globalizacji mogłyby być w przyszłości związane na przykład z ewentualnym wybuchem konfliktu izraelsko-irańskiego albo chińsko-tajwańskiego. Przyjmując taką szeroką perspektywę, nasuwa się pytanie o to, co może się stać w dalszej przyszłości z przynależnością Wielkiej Brytanii do Unii Europejskiej oraz międzynarodowej wspólnoty gospodarczej. Czy brexit jest odwracalny?

³ C.A. Primo Braga, *The Threat of Economic Disintegration*, w: C.A. Primo Braga, B. Hoekman (red.), *Future of Global Trade Order* (2nd Edition), EUI, IMD & FDC, San Domenico di Fiesole 2017, s. 30.

⁴ G.S. Yip, *Strategia globalna. Światowa przewaga konkurencyjna*, PWE, Warszawa 1996; G.S. Yip, *Strategia globalna*, PWE, Warszawa 2004.

⁵ G. Kołodko, *Dokąd zmierza świat. Ekonomia polityczna przyszłości*, Prószyński i S-ka, Warszawa 2013, s. 108.

Czy bre-entry wydaje się kiedykolwiek możliwe? Trudno jest dziś udzielić wiarygodnej odpowiedzi na te pytania.

Jeśli natomiast chodzi o wpływ brexitu na procesy globalizacyjne, to niewątpliwie jest to przejaw deglobalizacji. Ze swej istoty brexit jest przykładem szerzenia się tendencji populistycznych i nie jest przypadkiem odosobnionym. W wymiarze gospodarczym podstawowe postulaty brexitu zmierzają do wzmocnienia protekcyjizmu i ograniczania wolności gospodarczej we współpracy międzynarodowej. W krótkim i średnim okresie brexit spowoduje w szczególności w relacjach z krajami Unii Europejskiej zauważalne negatywne konsekwencje gospodarcze, które będą różnie rozkładać się zarówno w układzie geograficznym, jak i sektorowym. Natomiast z punktu widzenia dłuższego okresu oraz przyjmując perspektywę całej gospodarki globalnej, znaczenie ekonomiczne brexitu będzie mimo wszystko umiarkowane, a więc nie zachwieje samo w sobie w sposób istotny tendencjami globalizacyjnymi. Kolejne spostrzeżenie związane jest z zasygnalizowaną wcześniej za Kołodką synergią procesów integracji regionalnej i globalizacji. Z tego punktu widzenia brexit jest naruszeniem tendencji integracyjnych, jest wyłomem na ich mapie i przykładem posunięcia dezintegracyjnego. Dodatkowo więc także w tym znaczeniu należy postrzegać brexit jako przejaw deglobalizacji.

Potencjalny wpływ brexitu na sytuację krajów UE-27

Mimo że brexit dotyczy wyjścia jedynie Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej, jego konsekwencje odczuwalne będą zarówno dla Unii jako całości, jak i dla poszczególnych jej członków. Wcześniej omówiono wpływ brexitu na procesy globalizacyjne, tu natomiast uwaga zostanie przeniesiona na podatność poszczególnych członków Unii Europejskiej na decyzję Wielkiej Brytanii o opuszczeniu struktur unijnych. Nie wszystkie kraje jednakowo odczuwają tę decyzję, gdyż nie wszystkie w takim samym stopniu utrzymywały kontakty gospodarcze z Wielką Brytanią, zarówno w wymiarze handlowym, jak i inwestycyjnym. Stąd podatność poszczególnych krajów członkowskich na skutki brexitu może być znacząco różna.

Słowo „podatność” pochodzi od łacińskiego *vulnerable*, co w dosłownym tłumaczeniu oznacza „ranić”⁶. Stąd pomiar podatności na pewne zagrożenia musi odzwierciedlać zarówno ekspozycję (*exposure*) na określone zdarzenie, jak i związane z nim ryzyko. Podatność w rozumieniu ekonomicznym jest powszechnie rozumiana jako „podatność kraju na skutki spowodowane przez zewnętrzne siły gospodarcze w wyniku ekspozycji

⁶ L. Briguglio, *Exposure to external shocks and economic resilience of countries: Evidence from global indicators*, „Journal of Economic Studies” 2016, vol. 43(6), s. 1058.

na takie siły⁷. W tym przypadku siłę zewnętrzną oznacza opuszczenie przez Zjednoczone Królestwo struktur Unii Europejskiej. Pomiar wrażliwości krajów na brexit odnosi się zazwyczaj do trzech elementów: poziom ekspozycji na brexit (*exposure*), wrażliwość na brexit (*sensitivity*) oraz odporność na jego skutki (*resilience*) (tabela 1).

Pomiaru podatności na brexit można dokonać poprzez równoczesną analizę wszystkich trzech wymiarów oraz utworzenie syntetycznego miernika ilustrującego stopień, w jakim poszczególne gospodarki są podatne na wyjście Wielkiej Brytanii ze wspólnoty europejskiej. Im wyższa wartość wskaźnika syntetycznego, tym większa podatność na negatywne konsekwencje brexitu. W naszym przypadku wartość wskaźnika została podzielona na cztery grupy: niskiego, umiarkowanego, wysokiego i bardzo wysokiego oddziaływania zgodnie ze wzorem:

- grupa 1: $dim_i \geq \overline{dim} + SDdim$;
 grupa 2: $\overline{dim} \leq dim_i < \overline{dim} + SDdim$;
 grupa 3: $\overline{dim} - SDdim \leq dim_i < \overline{dim}$;
 grupa 4: $dim_i < \overline{dim} - SDdim$,

gdzie:

$\overline{dim}$ – oznacza średnią wartość poszczególnych wymiarów (ekspozycja, wrażliwość, odporność, podatność),

$SDdim$ – oznacza odchylenie standardowe dla wymiaru.

Ekspozycja krajów UE-27 na brexit

Żaden z krajów nie został sklasyfikowany jako gospodarka w niewielkim stopniu narażona na brexit, co jedynie potwierdza potencjalną skalę problemów wynikających z wyjścia Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej. Pięć krajów, a mianowicie Malta, Irlandia, Cypr, Holandia i Belgia są najbardziej narażone na skutki tego procesu. Są to kraje położone w bezpośredniej bliskości geograficznej (Irlandia) lub małe gospodarki, które historycznie wykazywały silne związki ze Wielką Brytanią (np. Cypr, Malta). Tylko jeden kraj, Luksemburg, został zakwalifikowany jako gospodarka o wysokim stopniu ekspozycji na brexit, podczas gdy pozostałe 21 państw członkowskich zostało sklasyfikowanych

Tabela 1. Pomiar podatności krajów na brexit – operacjonalizacja zmiennych

Aspekt	Zmienne	Wpływ
Ekspozycja	Eksport do UK jako % PKB (dobra)	+
	Eksport do UK jako % PKB (usługi)	+
	Import do każdego kraju jako % PKB (dobra)	+
	Import do każdego kraju jako % PKB (usługi)	+
Wrażliwość	Koncentracja eksportowa:	
	– Udział produktów rolnych w eksporcie do UK	+
	– Udział produktów high-tech w eksporcie do UK	–
	Koncentracja importowa:	
	– Udział produktów rolnych w imporcie z UK	+
	– Udział produktów high-tech w imporcie z UK	–
Odporność	Migracja:	
	– Udział imigrantów z Wielkiej Brytanii w populacji kraju	+
	– Udział emigrantów do Wielkiej Brytanii w populacji kraju	+
	Jakość instytucji	–
	ZIB (wartość) z UK jako % PKB	–
	ZIB (wartość) w UK jako % PKB	–
	Zdolność innowacyjna	–
	Jakość kapitału ludzkiego	–

Źródło: opracowanie własne.

jako umiarkowanie narażone. Należy zaznaczyć, że różnice we wskaźnikach uzyskanych przez poszczególne kraje były stosunkowo niewielkie.

Polska znalazła się w połowie rankingu (15. pozycja) w grupie gospodarek umiarkowanie narażonych na brexit. Najbardziej zagrożony okazał się w jej przypadku eksport towarów do Wielkiej Brytanii (mierzony do poziomu PKB). Polska eksportuje m.in. pojazdy silnikowe i części zamienne, meble, odbiorniki telewizyjne i maszyny do automatycznego przetwarzania danych. Polska jest znacznie mniej zorientowana na wzajemne świadczenie usług, tym samym usługi nie stanowią głównego obszaru handlowego między tymi dwoma krajami. Podobnie Belgia, Irlandia i Holandia są również najbardziej narażone w zakresie eksportu towarów, podczas gdy Cypr, Malta i Luksemburg są bardziej narażone na zmiany wynikające we wzajemnym świadczeniu usług. Po stronie importu Irlandia i Malta mogą zostać zmuszone do poszukiwania alternatywnych dostawców różnych grup towarowych, natomiast tylko Malta jest poważnie narażona na potencjalne ograniczenia świadczenia usług.

Wrażliwość krajów UE-27 na brexit

W kwestii wrażliwości związanej z opuszczeniem przez Wielką Brytanię struktur unijnych wyniki były bardziej zróżnicowane i podzieliły badane gospodarki na cztery grupy. Po raz kolejny Irlandia i Holandia okazały się ponosić potencjalnie największe ryzyko. Jednak tym razem to Niemcy zajęły trzecią pozycję w rankingu, swoim rezultatem niewiele odbiegając od Holandii. Niemcy są szczególnie wrażliwe w zakresie handlu produktami i usługami zaawansowanymi technologicznie, a dodatkowo czynnik ten wydaje się być

⁷ Ibidem, s. 1058.

Tabela 2. Podatność poszczególnych krajów na konsekwencje brexitu

Kraj	Ekspozycja	Wrażliwość	Odporność	Podatność – miernik syntetyczny
Austria	umiarkowana	umiarkowana	wysoka	niska
Belgia	bardzo wysoka	wysoka	wysoka	wysoka
Bułgaria	umiarkowana	umiarkowana	niska	wysoka
Chorwacja	umiarkowana	niska	niska	umiarkowana
Cypr	bardzo wysoka	wysoka	wysoka	bardzo wysoka
Czechy	umiarkowana	umiarkowana	umiarkowana	wysoka
Dania	umiarkowana	umiarkowana	bardzo wysoka	niska
Estonia	umiarkowana	umiarkowana	umiarkowana	umiarkowana
Finlandia	umiarkowana	umiarkowana	wysoka	niska
Francja	umiarkowana	wysoka	wysoka	wysoka
Niemcy	umiarkowana	bardzo wysoka	bardzo wysoka	wysoka
Grecja	umiarkowana	niska	umiarkowana	umiarkowana
Węgry	umiarkowana	umiarkowana	umiarkowana	wysoka
Irlandia	bardzo wysoka	bardzo wysoka	bardzo wysoka	bardzo wysoka
Włochy	umiarkowana	wysoka	umiarkowana	wysoka
Łotwa	umiarkowana	wysoka	umiarkowana	wysoka
Litwa	umiarkowana	umiarkowana	umiarkowana	umiarkowana
Luksemburg	wysoka	umiarkowana	bardzo wysoka	umiarkowana
Malta	bardzo wysoka	wysoka	umiarkowana	bardzo wysoka
Holandia	bardzo wysoka	bardzo wysoka	bardzo wysoka	umiarkowana
Polska	umiarkowana	umiarkowana	umiarkowana	wysoka
Portugalia	umiarkowana	umiarkowana	umiarkowana	wysoka
Rumunia	umiarkowana	umiarkowana	niska	wysoka
Słowacja	umiarkowana	umiarkowana	niska	wysoka
Słowenia	umiarkowana	umiarkowana	umiarkowana	umiarkowana
Hiszpania	umiarkowana	umiarkowana	wysoka	umiarkowana
Szwecja	umiarkowana	umiarkowana	bardzo wysoka	niska

Źródło: opracowanie własne.

w ich przypadku najbardziej niepokojącym ze wszystkich państw członkowskich UE-27. Cypr, Malta i Belgia zostały sklasyfikowane podobnie jak w przypadku pomiaru ekspozycji. Luksemburg zajmuje natomiast bardzo niską, gdyż dopiero 21. pozycję. Wynika to ze względnie pozytywnego efektu migracji netto i handlu zaawansowanymi technologiami. Po raz kolejny Polska znajduje się w środku rankingu (13. pozycja) i w jej przypadku żaden z analizowanych wskaźników częściowych nie stwarzał szczególnych problemów.

Odporność krajów UE-27 na brexit

Wyniki analizy odporności są bardziej zróżnicowane niż dwa poprzednie wymiary. Szacuje się, że kraje uznawane za najbardziej konkurencyjne (północno-zachodnia Europa) powinny stosunkowo szybko powrócić do swoich wyników sprzed brexitu. Zaskakujący jest jednak fakt, że oczekuje się, że Irlandia – sąsiad Wielkiej Brytanii, ale jednocześnie gospodarka, która zajęła 1. miejsce zarówno w analizach ekspozycji, jak i wrażliwości – ma również bardzo szybko

przezwyciężyć negatywne konsekwencje brexitu. Wynika to przede wszystkim z jej stabilnych instytucji, wysoko ocenionego kapitału ludzkiego i zdolności innowacyjnych. Polska zajęła 20. miejsce w analizie, co oznacza, że nie oczekuje się, że poradzi sobie z trudnościami, tak dobrze jak inne kraje. Wykazuje ona problemy w tych aspektach, w których Irlandia jest dobrze postrzegana. Jest jednak nadal w lepszej sytuacji niż Słowacja, Chorwacja, Bułgaria i Rumunia, które w ogóle nie wykazują zdolności adaptacyjnych.

Polska i jej pozycja względem brexitu

Jak wynika z przeprowadzonej analizy, Polska może w znacznym stopniu odczuć skutki brexitu, głównie ze względu na niewielkie zdolności adaptacyjne. Trzy lata po referendum nadal nie są znane warunki wyjścia Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej, co w praktyce oznacza, że trudno ocenić zagrożenia związane z funkcjonowaniem w nowej post-brexitowej rzeczywistości. Dotychczasowy brak porozumienia między Wielką Brytanią a Unią Europejską sugeruje, że coraz bardziej

realny staje się scenariusz tzw. twardego brexitu. Będzie to oznaczać większe restrykcje w relacjach między Wielką Brytanią a pozostałymi członkami Unii. W zależności od przyjętych regulacji handlowych, zasad przepływu kapitału oraz osób, skutki brexitu będą także różnić się w zależności od branży.

Jak wskazała wcześniejsza analiza, Polska jest jednym z krajów Unii Europejskiej, które – w sensie współpracy handlowej i inwestycyjnej – ma prawo obawiać się brexitu w znacznym stopniu. Wynika to z bezpośrednich relacji, jakie utrzymujemy z Wielką Brytanią, ale również z pośrednich zawirowań, jakie mogą pojawić się w efekcie problemów na linii z pozostałymi krajami członkowskimi Unii. Ze względu na fakt, że tzw. twardy brexit staje się coraz większym zagrożeniem, Polska przeznaczyła w budżecie na 2019 r. ponad 1,5 mld zł rezerwy na zwalczanie negatywnych konsekwencji „rozvodu» Wielkiej Brytanii z Unią Europejską⁸. Jednak kwota ta ma w większości pokryć ewentualne zwiększenie polskiej składki do unijnego budżetu. Teoretycznie przygotowywane są organizacyjne i prawne rozwiązania, zarówno na poziomie całej Unii, jak i na poziomie poszczególnych gospodarek członkowskich, które miałyby łagodzić to rozstanie. Jednak mimo złożonych deklaracji, trudno jest na razie wskazać jakiegokolwiek realne rozwiązania. Warto przypomnieć, że w momencie wyjścia Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej – bez szczególnych ustaleń – podmioty gospodarcze utrzymujące relacje handlowe z tym krajem będą zobowiązane do czynności, które nie obowiązywały w handlu wewnątrzunijnym – w tym: dokonywania zgłoszenia celnego, rozliczania podatku pośredniego, a w przypadku świadczenia usług kwestii związanych z uznawaniem kompetencji zawodowych czy też tzw. praw paszportowych.

Szacuje się, że w sytuacji «twardego brexitu» i przyjęcia przez Wielką Brytanię taryfy celnej UE, średnia ważona stawka celna eksportu polskiego do tego kraju może wynieść 8,5%. Oczywiście w przypadku niektórych grup produktowych stawki te będą zdecydowanie wyższe – przykładowo eksport rolno-spożywczy może być objęty stawką 28%. Jest to o tyle niepokojące, że żywność stanowi 20% polskiego eksportu do Wielkiej Brytanii⁹. Pojawienie się ceł spowoduje także wzrost cen importowanych produktów, a w konsekwencji może się to przełożyć na popyt na nie. W przypadku branży spożywczej istnieje także dodatkowe obostrzenie związane z odmiennymi standardami bezpieczeństwa żywności i koniecznością pozyskiwania certyfikatów eksportowych. Tym samym zakłada się wzrost zagrożenia ze strony alternatywnych dostawców pochodzących

z Kanady, Stanów Zjednoczonych, Australii, czy też Nowej Zelandii¹⁰. Aby przyjrzeć się sytuacji poszczególnych branż¹¹ w tej części dokonaliśmy analizy ich podatności na brexit w ujęciu handlowym. Założenia analizy są podobne do tych zastosowanych w analizie krajów członkowskich, a poszczególne czynniki oceny zaprezentowano w **tabeli 3**.

Tabela 3. Pomiar podatności branż na brexit – operacjonalizacja zmiennych

Aspekt	Zmienne	Wpływ
Ekspozycja	Eksport do UK jako % PKB	+
	Import z UK jako % PKB	+
Wrażliwość	Udział w eksporcie do UK	+
	Udział w imporcie z UK	+
Odporność	Poziom globalizacji branży	–
	Zdolności innowacyjne (wg klasyfikacji Eurostat)	–

Źródło: opracowanie własne.

Pozostałe kroki analizy były zbieżne z analizą krajów członkowskich – branże zostały podzielone na cztery grupy – niskiego, umiarkowanego, wysokiego i bardzo wysokiego narażenia na skutki brexitu (**tabela 4**).

Ekspozycja branż gospodarki polskiej na brexit

Wśród 38¹² analizowanych rodzajów działalności, tylko niektóre są narażone na skutki brexitu – w tym pięć bardzo silnie, a siedem kolejnych silnie. Większość branż, gdyż aż 22 powinno odczuć ten proces w sposób umiarkowany, a trzy można nazwać jako obojętne względem brexitu. Szczególną ekspozycję na brexit wykazują branże związane z produkcją (produkcja wyrobów tekstylnych, pojazdów samochodowych, maszyn i urządzeń gdzie indziej niesklasyfikowanych oraz pozostałych wyrobów), a także działalność administracyjna wspierająca prowadzenie działalności gospodarczej. Do grupy wysokiego ryzyka należy natomiast szeroko pojęty handel, działalność naukowa i rozwojowa (dział 71 i 72), a także niektóre branże produkcyjne (wyrobów chemicznych oraz tworzyw sztucznych). Natomiast niską ekspozycję na brexit wykazują generalnie te branże, które swoją specyfiką są typowo lokalne (zakwaterowanie, działalność organizacji członkowskich) oraz transport.

¹⁰ Forbes, *Twardy brexit. Nie wszystkie polskie firmy muszą stracić*, 2019.

¹¹ Dla uproszczenia jako branże rozumie się tutaj działalność gospodarczą wg klasyfikacji GUS. Analiza odnosi się do poziomu działów.

¹² Liczba analizowanych działów podyktowana jest dostępnością danych.

⁸ Business Insider, *Polski rząd szykuje się na twardy brexit*, 25.01.2019.

⁹ L. Ambroziak, *Twardy brexit uderzy w eksporterów żywności do Wielkiej Brytanii*, Polski Instytut Ekonomiczny, Warszawa 2019.

Tabela 4. Podatność poszczególnych branż na konsekwencje brexitu

Branża	Ekspozycja	Wrażliwość	Odporność	Podatność – miara syntetyczna
01 Uprawy rolne, chów i hodowla zwierząt, łowiectwo, włączając działalność usługową	umiarkowana	umiarkowana	niewielka	wysoka
08 Pozostałe górnictwo i wydobywanie	umiarkowana	wysoka	wysoka	umiarkowana
10 Produkcja artykułów spożywczych	umiarkowana	umiarkowana	umiarkowana	umiarkowana
11 Produkcja napojów	umiarkowana	umiarkowana	wysoka	umiarkowana
13 Produkcja wyrobów tekstylnych	b. wysoka	umiarkowana	wysoka	wysoka
14 Produkcja odzieży	umiarkowana	umiarkowana	umiarkowana	umiarkowana
16 Produkcja wyrobów z drewna oraz korka, z wyłączeniem mebli; produkcja wyrobów ze słomy i materiałów używanych do wyplatania	umiarkowana	umiarkowana	umiarkowana	umiarkowana
17 Produkcja papieru i wyrobów z papieru	umiarkowana	umiarkowana	wysoka	umiarkowana
18 Poligrafia i reprodukcja zapisanych nośników informacji	umiarkowana	umiarkowana	umiarkowana	wysoka
19 Wytwarzanie i przetwarzanie koksu i produktów rafinacji ropy naftowej	umiarkowana	umiarkowana	wysoka	umiarkowana
20 Produkcja chemikaliów i wyrobów chemicznych	wysoka	umiarkowana	b. wysoka	umiarkowana
22 Produkcja wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych	wysoka	umiarkowana	b. wysoka	niewielka
23 Produkcja wyrobów z pozostałych mineralnych surowców niemetalicznych	umiarkowana	umiarkowana	wysoka	umiarkowana
24 Produkcja metali	umiarkowana	umiarkowana	wysoka	umiarkowana
25 Produkcja metalowych wyrobów gotowych, z wyłączeniem maszyn i urządzeń	umiarkowana	umiarkowana	wysoka	umiarkowana
26 Produkcja komputerów, wyrobów elektronicznych i optycznych	wysoka	umiarkowana	b. wysoka	umiarkowana
28 Produkcja maszyn i urządzeń, gdzie indziej niesklasyfikowana	b. wysoka	umiarkowana	b. wysoka	umiarkowana
29 Produkcja pojazdów samochodowych, przyczep i naczep, z wyłączeniem motocykli	b. wysoka	wysoka	b. wysoka	wysoka
30 Produkcja pozostałego sprzętu transportowego	umiarkowana	umiarkowana	wysoka	umiarkowana
31 Produkcja mebli	umiarkowana	umiarkowana	umiarkowana	umiarkowana
32 Pozostała produkcja wyrobów	b. wysoka	umiarkowana	umiarkowana	wysoka
33 Naprawa, konserwacja i instalowanie maszyn i urządzeń	umiarkowana	umiarkowana	umiarkowana	umiarkowana
41 Roboty budowlane związane ze wznoszeniem budynków	umiarkowana	umiarkowana	umiarkowana	umiarkowana
43 Roboty budowlane specjalistyczne	umiarkowana	wysoka	niewielka	wysoka
45 Handel hurtowy i detaliczny pojazdami samochodowymi; naprawa pojazdów samochodowych	wysoka	b. wysoka	niewielka	b. wysoka
46 Handel hurtowy, z wyłączeniem handlu pojazdami samochodowymi	wysoka	b. wysoka	umiarkowana	b. wysoka
47 Handel detaliczny, z wyłączeniem handlu detalicznego pojazdami samochodowymi	umiarkowana	b. wysoka	niewielka	b. wysoka
49 Transport lądowy oraz transport rurociągowy	niewielka	umiarkowana	niewielka	umiarkowana
52 Magazynowanie i działalność usługowa wspomagająca transport	umiarkowana	umiarkowana	umiarkowana	umiarkowana
55 Zakwaterowanie	niewielka	umiarkowana	niewielka	wysoka
58 Działalność wydawnicza	umiarkowana	umiarkowana	umiarkowana	umiarkowana
70 Działalność firm centralnych (head offices); doradztwo związane z zarządzaniem	umiarkowana	umiarkowana	wysoka	umiarkowana
71 Działalność w zakresie architektury i inżynierii; badania i analizy techniczne	wysoka	umiarkowana	umiarkowana	wysoka
72 Badania naukowe i prace rozwojowe	wysoka	umiarkowana	b. wysoka	umiarkowana
77 Wynajem i dzierżawa	umiarkowana	wysoka	wysoka	umiarkowana
82 Działalność związana z administracyjną obsługą biura i pozostała działalność wspomagająca prowadzenie działalności gospodarczej	b. wysoka	wysoka	umiarkowana	b. wysoka
94 Działalność organizacji członkowskich	niewielka	umiarkowana	niewielka	umiarkowana

Źródło: opracowanie własne.

Wrażliwość branż gospodarki polskiej na brexit

Analiza wrażliwości na brexit daje wyniki zbieżne z rezultatami analizy ekspozycji. W przypadku większości branż, te które wykazywały silniejszą ekspozycję na skutki wyjścia Wielkiej Brytanii z Unii były także bardziej wrażliwe na jej konsekwencje. Tym razem trzy branże wykazują bardzo wysoką wrażliwość, pięć wysoką wrażliwość, natomiast wszystkie pozostałe umiarkowaną. Najbardziej wrażliwy wydaje się być handel (zarówno detaliczny, jak i hurtowy), gdyż w jego przypadku rynek Wielkiej Brytanii stanowi bardzo duży udział w całości polskiego eksportu. Ponadto wysoką wrażliwość przejawiają także wynajem i dzierżawa, pozostałe górnictwo i wydobywanie oraz specjalistyczne roboty budowlane. Chociaż analiza nie wskazała żadnych branż, które można nazwać niewrażliwymi na brexit, najniższe wskaźniki ponownie odnotowano w przypadku transportu, zakwaterowania działalności organizacji członkowskich i – co zaskakujące – przy działalności naukowej i rozwojowej.

Odporność branż gospodarki polskiej na brexit

Analiza odporności branż, czyli inaczej ich zdolności adaptacyjnych, wykazała największe zróżnicowanie – sześć branż zostało uznanych za bardzo odporne, jedenaście za odporne, najwięcej, gdyż trzynaście za umiarkowanie odporne, a siedem za nieodporne. Do branż z pierwszych dwóch grup należą głównie branże produkcyjne oraz działalność naukowa i rozwojowa, a także wynajem i dzierżawa. Wynika to z wysokiego czynnika globalizacji i geograficznego rozproszenia działalności, a także ze stosunkowo wysokiego czynnika innowacji. Niską adaptacyjność wykazuje natomiast handel, a także te branże, które w poprzednich analizach na szczęście wykazywały niskie zagrożenie brexitem (zakwaterowanie, transport i działalność organizacji członkowskich).

Podsumowanie

Historia brexitu i podatności brytyjskich partnerów gospodarczych na brexit uwypukla niektóre aspekty tzw. trylamentu Rodrika¹³, tj. trójkąta niemożliwości dla globalnej gospodarki. Demokracja, suwerenność narodowa i globalna integracja gospodarcza są ze sobą wzajemnie niekompatybilne, co oznacza, że jednocześnie możemy łączyć ze sobą tylko dwa, a nigdy trzy ze wspomnianych wymiarów. Brexit możemy niewątpliwie uznać za przejaw rozczerowania globalizacją, za sygnał niezadowolonych z efektów procesów globalizacyjnych ze strony brytyjskiego społeczeństwa (a może jedynie polityków). Ale to, czy brexit jest odpowiedzią na to niezadowolenie jest więcej niż wątpliwe.

Polska wydaje się być szczególnie narażona na ekonomiczne skutki brexitu. Z jednej strony Polska wykazuje ściśle powiązania gospodarcze z Wielką Brytanią (przede wszystkim handlowe), z drugiej natomiast nie wydaje się posiadać odpowiednich zdolności adaptacyjnych do zwalczania konsekwencji tego procesu. Analizując pozycję Polski wobec brexitu, można założyć, że:

- Polska jest jednym z krajów najbardziej podatnych na konsekwencje brexitu – plasuje się w grupie silnie narażonych gospodarek UE; jest to konsekwencją wspomnianej już umiarkowanej ekspozycji i wrażliwości gospodarki polskiej na brexit, którym towarzyszy również umiarkowana (ograniczona) odporność na to wydarzenie; zgodnie z uzyskanym miernikiem (0,35) Polska jest szóstą w kolejności gospodarką UE zagrożoną tym procesem, zaraz po krajach historycznie i geograficznie bezpośrednio powiązanych z Wielką Brytanią,
- większość branż w znaczącym stopniu odczuje skutki brexitu, przy czym szczególnie na nie narażone są handel oraz część usług,
- mimo istotnego udziału branż produkcyjnych w relacjach gospodarczych Polski z Wielką Brytanią ich sytuacja wydaje się być stosunkowo stabilna, co przypisuje się dość wysokiej odporności, mierzonej poziomem innowacyjności i stopniem globalizacji branż.

Bibliografia

- Ambroziak L., *Twardy brexit uderzy w eksporterów żywności do Wielkiej Brytanii*, Polski Instytut Ekonomiczny, Warszawa 2019.
- Briguglio L., *Exposure to external shocks and economic resilience of countries: Evidence from global indicators*, "Journal of Economic Studies" 2016, vol. 43(6).
- Business Insider, *Polski rząd szykuje się na twardy brexit*, 25.01.2019.
- Cowburn A., *Theresa May says 'Brexit means Brexit' and there will be no attempt to remain inside the EU*. The Independent, 11 July, <http://www.independent.co.uk/news/uk/politics/theresa-may-brexit-means-brexit-conservative-leadership-no-attempt-remain-inside-eu-leave-europe-a7130596.html> (23.08.2016).
- Forbes, *Twardy brexit. Nie wszystkie polskie firmy muszą stracić*, 2019.
- Kołodko G., *Dokąd zmierza świat. Ekonomia polityczna przyszłości*, Prószyński i S-ka, Warszawa 2013.
- Primo Braga C.A., *The Threat of Economic Disintegration*, w: C.A. Primo Braga, B. Hoekman (red.), *Future of Global Trade Order* (2nd Edition), EUI, IMD & FDC, San Domenico di Fiesole 2017.
- Rodrik D., *How Far Will International Economic Integration Go?* "Journal of Economic Perspective" 2000, vol. 14.
- Szymczyński T.R., *Brexit a wyzwania identyfikacyjne w odniesieniu do procesu integracji europejskiej z perspektywy hermeneutycznej*, „Rocznik Integracji Europejskiej” 2016.
- Yip G.S., *Strategia globalna. Światowa przewaga konkurencyjna*, PWE, Warszawa 1996.
- Yip G.S., *Strategia globalna*, PWE, Warszawa 2004.

¹³ D. Rodrik, *How Far Will International Economic Integration Go?* "Journal of Economic Perspective" 2000, vol. 14, s. 177–186.